

ЕКОНОМІКА, ОРГАНІЗАЦІЯ

УДК 631.11:633.85

Т.В. Устік

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Досліджено особливості функціонування вітчизняного олієжирового підкомплексу, визначено місце в ньому ринку соняшнику. Проведено аналіз сучасних тенденцій на українському ринку соняшнику, визначено шляхи підвищення його конкурентоспроможності в контексті розвитку світогосподарських зв'язків України.

Постановка проблеми. В сучасних умовах конкурентоспроможність є однією з найважливіших інтегральних характеристик, які використовуються для аналізу економіки України в цілому, її окремих галузей та окремих товаровиробників. Процес інтеграції України у світове економічне співтовариство повинен будуватися на спеціалізації української економіки з виявленням і нарощуванням унікальних конкурентних переваг галузевого рівня. Для України значним пріоритетом є існування продовольчого потенціалу, який ґрунтується на родючих українських чорноземах, сприятливому кліматі, давніх хліборобських традиціях. Вагоме місце в експортному агропродовольчому потенціалі України займає олійно-жировий підкомплекс АПК, в якому в останні роки намітились суттєві структурні зміни: збільшення виробництва сої та ріпаку, нарощення споживання соєвого шроту, що покривається переважно за рахунок внутрішньої переробки вітчизняної сої, а найголовніше – значне збільшення переробки насіння соняшнику та перехід від експорту цього виду олійних до експорту продукції переробки соняшнику. Саме тому конкурентоспроможність олійних культур та продуктів їх переробки суттєво впливає на конкурентоспроможність всього агропродовольчого комплексу України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематиці виробництва та підвищенню конкурентоспроможності олійних культур в Україні присвячені праці багатьох економістів-аграрників, зокрема ці питання досліджували М.Д. Безуглий, В. Жигадло, М.В. Зубець, Т.В. Куць, О. Сікачина та ін. Дослідженням теоретичних і практичних аспектів виробництва соняшнику займалися багато науковців, зокрема відомі вітчизняні вчені-економісти: В.Г. Андрійчук, В.І. Бойко, О.В. Воронянська, П.І. Гайдуцький, М.В. Гладій, О.Д. Гудзинський, М.В. Зубець, О.В. Крисальний, І.І. Лукінов, П.М. Макаренко, М.Й. Малік, П.Т. Саблук, В.С. Уланчук, Л.Г. Чернюк, О.М. Шпичак, В.В. Юрчишин та ін.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є аналіз сучасних тенденцій на українському ринку соняшнику, визначення шляхів підвищення його конкурентоспроможності в контексті розвитку світогосподарських зв'язків України.

Виклад основного матеріалу. Україна займає вагоме місце у світовому виробництві олійних культур. Унікальні природно-кліматичні умови України дозволяють вирощувати соняшник (основну олійну культуру) практично на всій території країни (окрім Волинської, Львівської та Рівненської областей). Нині Україна посідає третє місце в світовому рейтингу після Аргентини та Росії, забезпечуючи близько 16% світового виробництва соняшнику. Крім насіння соняшнику в останні роки зросло виробництво в Україні інших олійних культур, зокрема насіння ріпаку та сої, що викликано підвищенням попиту на ці товари на світовому ринку. Сьогодні Україна виробляє 2,07% світового виробництва насіння ріпаку та 0,33% світового

виробництва сої. Зростає в Україні й виробництво соняшникової олії, частка України в світовому виробництві соняшникової олії складає 19,2%. [3, с. 69].

Витрати на вагову одиницю або калорію рослинних жирів у 10 разів, а в деяких регіонах у 20 разів менше, ніж на виробництво тваринних жирів. Соняшник дає найбільший вихід олії з одиниці площі (750 кг/га в середньому по Україні) порівняно з іншими олійними культурами. На соняшникову олію припадає 90% від загального виробництва олії в Україні. Нині лише 20% виготовленої соняшникової олії споживається в середині країни. Споживання олії власного виробництва збільшилося за останні чотири роки з 6 до 18 кг на людину за рік при фізіологічній нормі 13 кг. Галузь є експортно-орієнтованою, бо саме соняшникова олія – це єдиний ліквідний продукт, який Україна експортує в 56 країн світу [2, с. 139].

Стрімкий розвиток виробництва соняшнику в Україні пояснюється дією двох основних чинників [5, с. 4]:

- всебільною переорієнтацією у структурі харчування людей на олії і жири рослинного походження через їх фізіологічні переваги і доступніші ціни порівняно з тваринними жирами;

- динамічним зростанням у всьому світі виробництва біодизельного пального на основі рослинних олій на тлі прогресуючого зростання цін на мінеральні енергоресурси та зменшення їх природних запасів.

У центральних та південних областях нашої країни сконцентровано найбільші посівні площі соняшнику. Його посіви займають понад 4,0 млн. га, що становить 64,7% площі всіх технічних і 15,7 % площі усіх сільськогосподарських культур. За останні 10 років валовий збір насіння олійних культур в Україні збільшився з 2250,6 до 6963,0 тис. т, а виробництво соняшникової олії зросло з 510 тис. т до 2,5 млн. т [1, с.15]. Таких великих темпів розвитку немає в жодній сільськогосподарській галузі. Це зумовлено зростанням попиту як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках й високою рентабельністю виробництва соняшнику.

Що стосується Сумської області, то у 2012 році Виробництво соняшнику зменшилось порівняно з 2011р. на 3,5% і склало 8,4 млн. т (у вазі після доробки), що відбулося за рахунок зниження урожайності на 1,9 ц з 1 га, або на 10,3%. Сільськогосподарськими підприємствами зібрано 7,1 млн. т соняшнику (на 2,4% менше) при середній урожайності 17,3 ц з 1 га, у 2011 році – 19,0 ц [6].

З метою забезпечення повного та ефективнішого використання конкурентного потенціалу олієжирової галузі Сумської області доцільно:

- створити кластери з підприємств, пов'язаних єдиним технологічним циклом одержання кінцевої продукції, що дасть змогу всім його учасникам збільшити ефективність діяльності;

- на рівні держави забезпечити підтримку престижності вдосконалення та покращення якості продукції вітчизняними підприємствами на всіх етапах її виготовлення;

- уповноваженим державним службам жорстко контролювати виконання сільгоспвиробниками фіто-санітарних норм та правил сівозміни при вирощуванні олійних культур;

- розробити та впровадити державні санітарно-технічні норми із зберігання та використання відходів промисловості.

Ми повністю погоджуємось з О.В. Дяченко [7] в тому, що основними шляхами підвищення конкурентоспроможності соняшнику на вітчизняному та світовому ринках є забезпечення високої якості продукції та дотримання міжнародних стандартів. Враховуючи те, що виробництво соняшнику в основному ведеться шляхом екстенсивних технологій, необхідно впроваджувати інновації, які забезпечать підвищення урожайності цієї культури та валові збори, що більш повно задовольнить потребу переробних підприємств. Важливою умовою підвищення конкурентоспроможності продукції має інтенсифікація галузі. Технічне

переоснащення та виконання технологій виробництва дозволить підвищити якість олійних культур та знизити собівартість продукції.

Кон'юнктурність насіння соняшнику на світовому ринку, активна участь України на ньому та порівняно вищий рівень рентабельності й прибутковості товарної продукції галузі призводять до необмеженого розширення посівів даної продукції. Однозначно недостатнє нематеріально-технічне забезпечення більшості сільськогосподарських підприємств, нераціональне використання земель, фінансова неспроможність та економічна нестабільність зумовлюють проблему порушення правил агротехніки та вирощування соняшнику.

Висновки. Враховуючи те, що виробництво соняшнику не завжди супроводжується інтенсифікацією, а в основному ведеться шляхом екстенсивних технологій, необхідно впроваджувати інновації, які забезпечать підвищення урожайності цієї культури та валові збори, що більш повно задовольнить потребу товаровиробників [8, с. 5]. Більшість підприємств, які займаються вирощуванням соняшнику, спрямовують своє виробництво на екстенсивний шлях розвитку, прагнуть збільшити обсяги виробництва сільськогосподарської продукції за рахунок розширення посівних площ при найменших витратах, а не за рахунок додаткових капіталовкладень на одиницю земельної площі. Тому свої кошти вкладають у технічне забезпечення – щоб більше посіяти і на більшій площі зібрати урожай. Зазвичай часто не залишається коштів на технологічне забезпечення: засоби захисту рослин, добрива, елітне насіння. Як наслідок, вирощеного урожаю недостатньо для окупності вкладених коштів, розширеного відтворення виробництва, підвищення його ефективності. Встановлено, що зменшення витрат на технологічне забезпечення призводить до зниження урожайності. Отже, для забезпечення високих урожаїв слід застосовувати всі складові технології, а не окремі з них, які забезпечуються лише технічними засобами.

SUMMARY

The author focuses on the features of functioning of the domestic oil and fat sub-complex, defines the place of sunflower market in it. The analysis of current trends in the Ukrainian market of sunflower is conducted, the ways to improve its competitiveness in the context of the development of global economic relations of Ukraine are identified.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Олійні можливості // Аграрний тиждень. Україна. – №41. – 07.12.09-13.12.09. – С. 15.
2. Федоряка В.П. Ефективність виробництва і реалізації соняшнику в Україні / В.П. Федоряка, Л.А. Бахчиванжи, С.В. Почколіна // Вісник соціально-економічних досліджень. – №41 (2). – 2011. – С. 139-144.
3. Голомша Н.Є. Конкурентоспроможність українських олійних культур та продуктів їх переробки на світовому аграрному ринку / Н.Є. Голомша, О.М. Файчук // Інноваційна економіка. – 2009. – №13. – С. 68-74.
4. Кваша С.М. Конкурентоспроможність української сільськогосподарської продукції на світовому аграрному ринку / С.М. Кваша, Н.Є. Голомша // Економіка АПК. – 2006. – №5. – С. 99 – 104.
5. Ємцев В. Сучасний стан конкурентоспроможності підприємств олійно-жирової галузі України / В. Ємцев // Продовольча індустрія АПК. - №4. – 2011. – С. 4-7.
6. Підсумки збору урожаю основних сільськогосподарських культур, плодів, ягід та винограду у 2012 році. Експрес випуск. Режим доступу: www.sumy.ukrstat.gov.ua
7. Дяченко О.В. Сучасні тенденції розвитку виробництва насіння соняшнику в Україні / О.В. Дяченко // Вісник Харківського НАУ ім. В.В. Докучасва, Серія "Економічні науки". – 2012. - №5. Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vkhnu_ekon/2012_5/pdf/31.pdf
8. Супіханов Б.К. Про підвищення конкурентоздатності аграрного виробництва в сучасних умовах // Б.К. Супіханов. – Економіка АПК. – 2008. – №5. – С. 3-8.

Надійшла до редколегії 12 травня 2013 р.